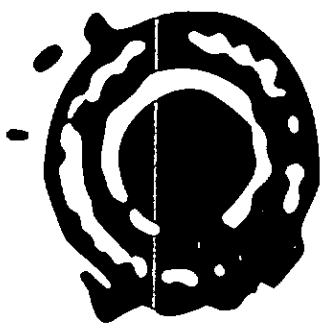

آفتاب‌نیم‌شب

سید علی‌رضا موسوی^①

شرح معرفتی غزل‌های برگزیده حافظ

www.ketab.ir

سرشناسه: موسوی، سید علیرضا

عنوان قراردادی: دیوان. برگزیده. شرح

Divan. Selection. Interpretation

عنوان و نام پدیدآور: آفتاب نیم شب / سید علیرضا موسوی.

مشخصات نشر: اصفهان: انتشارات ذکری القلوب، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: ۵۲۴ ص.

شابک: ۵-۳-۹۳۳۴۷-۹۷۸-۶۰۰-۲۵۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: حافظ، شمس الدین محمد، - ۷۹۲ق. دیوان - نقد و تفسیر

موضوع: شعر فارسی - قرن ۸ق. - تاریخ و نقد

شماره افزوده: حافظ، شمس الدین محمد، - ۷۹۲ق. دیوان. برگزیده. شرح

ه‌بندی کنگره: ۱۳۹۲/۹۲۷/م/۵۴۳۵ PIR

ردیف: ۸۱۳۲/۳۲

سردار: باب ۱۰۵: ۳۰۹۵۱

آفتاب نیم شب

سید علیرضا موسوی

نوبت چاپ: اول

سال چاپ: بهار ۱۳۹۳

تیراژ: ۲۰۰۰

قیمت: ۲۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۵-۳-۹۳۳۴۷-۹۷۸-۶۰۰

نشر: ذکری القلوب

اصفهان. تلفن: ۵۶۶۰۲۶۶-۳۱۱

ذکری القلوب

فهرست

- ۱ جستارگشایی
- ۲ ۱. الف قامت یار
- ۴ ۲. تو را هر ساعتی حسنی دگر باد
- ۱۷ ۳. گاه پیش درد و گاه پیش مداوا میرمت
- ۳۲ ۴. فرصتش باد که خوش فکر صوابی دارد
- ۴۷ ۵. در خم زلف تو آویخت دل از چاه زنج
- ۶۲ ۶. مگر از مردمک دیده مدادی طلبیم
- ۷۲ ۷. کآن اندر گنه آدم و حوا فکنم
- ۸۷ ۸. از این عشق بازی آیم باز
- ۹۷ ۹. ماه بلس
- ۹۹ ۱۰. از سر خاکی کوه و مکان برخیزم
- ۱۰۸ ۱۱. گلبرگ را ز سبیل باین نقاب کن
- ۱۱۹ ۱۲. کفر زلفش ره دین من نه آسنگین دل
- ۱۳۰ ۱۳. مگرم چشم سیاه تو بیامرد کار
- ۱۴۱ ۱۴. نام من رفته است روزی بر لب جان بهو
- ۱۵۳ ۱۵. گفت که این سیاه کج، گوش به من نمی آید
- ۱۶۴ ۱۶. عاقبت با همه کج باخته‌ای یعنی چه
- ۱۷۳ ۱۷. خط یار
- ۱۷۵ ۱۸. در خلاف آمد عادت بطلب کام که من
- ۱۸۸ ۱۹. مزن بر دل ز نوک غمزه تیرم
- ۲۰۱ ۲۰. خواب آن نرگس فتان تو بی چیزی نیست
- ۲۱۰ ۲۱. دوستان وقت گل آن به که به عشرت کوشیم
- ۲۲۰ ۲۲. تبسمی کن و جان بین که چون همی سپرم
- ۲۲۹ ۲۳. ما آن شقایقیم که با داغ زاده‌ایم
- ۲۴۰ ۲۴. خم زلف تو دام کفر و دین است

۲۵۰. دولت صحبت
۲۵۲. بدان کمر نرسد دست هر گدا حافظ
۲۶۲. حسنت به اتفاق ملاححت جهان گرفت
۲۷۳. دل فدای او شد و جان نیز هم
۲۸۳. منم که شهره شهرم به عشق ورزیدن
۲۹۴. روشن از پرتو رویت نظری نیست که نیست
۳۱۳. نه از آن نرگس مستانه اش باید کشید
۳۲۳. چشم طلب بر آن خم ابرو نهاده ایم
۳۳۵. سبزه
۳۳۷. حیف بخت چو غمی که اسیر قفسی
۳۵۰. اعتبار سخن نامم به خود بودن
۳۶۲. طفیل هستی عشقنا آبی و
۳۷۵. که سر کوی تو از کون و مکان آبی
۳۸۶. برای ای آفتاب صبح امید
۳۹۷. دولت از مرغ همایون طلب و سایه
۴۰۸. روی بنها و مرا گو که ز جان دل برگیر
۴۱۸. محرم راز
۴۲۰. ای که با سلسله زلف دراز آمده ای
۴۳۰. بوی زلف تو همان مونس جان است که بود
۴۴۰. گل رخانش دیده نرگسدان کنند
۴۵۰. مقیم زلف تو شد دل که خوش سوادی دید
۴۶۷. کلید گنج سعادت قبول اهل دل است
۴۸۰. ساقی حدیث سرو و گل و لاله می رود
۴۸۸. جانب عشق عزیز است فرو مگذارش
۵۰۱. نظر بر این دل سرگشته خراب انداز
۵۱۶. شیرین

۱۳۸۵

www.ketab.ir

جستار گشایی

شرح‌هایی متعددی بر دیوان حافظ نگاشته شده است که صرف‌نظر از محتوای این شروح به لحاظ سبک ظاهری، بعضی از آن‌ها تمام یک غزل را برای شرح انتخاب کرده‌اند، برخی شرح موضوعی بوده‌اند و بعضی ابیاتی را برای شرح برگزیده و به تفصیل دقایقش پرداخته‌اند. این شرح به تبیین ابیات می‌پردازد که همان شیوه گروه سوم است. البته از آن رو که در این شرح برای تبیین به سایر غزل‌های حافظ نیز مراجعه شده است، در حقیقت شرحی موضوعی نیز ارائه می‌گردد. البته در شرح موضوعی، بسط و توضیح یک موضوع، بسیار گسترده‌تر از شرح یک غزل یا شرح ابیات، می‌باشد.

وقتی در یک اثر، واژه‌ها و ترکیباتی از قبیل: سالک، اهل نظر، بساط قرب، مقام حیرت، عالم سر، وادی ایمن، عهد الست، عزلت، تکران حقیقت، دولت فقر، جلال و جمال، گریه سحری، بی‌خودی، عصمت، طهارت، صاحب‌نظر، عارف، سراط مستقیم، همت، شب قدر، رنگ تعلق، کعبه دل، خلوتیان ملکوت، آتش طور و مانند آن‌ها دیده می‌شود، این معنایی ندارد جز اینکه اثر متعلق به یک عارف است؛ بنابراین کسانی که در این حوزه شرح این اثر می‌شوند، یکی از دو راه را دارند: یا فقط به شرح نکات لغوی و ظرایف ادبی بسنده می‌کنند و یا را فراتر نگذارند و یا در صورتی که انس دیرینه‌ای با حوزه معارف حقیقی نظری داشته باشند، وارد معناشناسی ابیات شوند که متأسفانه، بسیاری بی‌اعتناء به این بایسته، درباره معارف معاصر حافظ اظهار نظر کرده‌اند.

با توجه به این نکته، شرح‌های دیوان حافظ، یا شرحی ادبی خواهند بود و یا معرفتی و شرح حاضر به دقایق معرفتی ابیات منتخب پرداخته و در کنار آن فضای غزل را نیز تفسیر نموده است.^۱

۱. همه غزل‌ها و ابیات متن بر اساس دیوان حافظ، نسخه غنی - قزوینی، تهران: نشر پارسا (۱۳۷۹) ارائه شده است.

الف قامت یار

فاش می گویم و از گفته خود دلشادم
بنده عشقم و از هر دو جهان آزادم
طایر گلشن قدسم چه دهم شرح فراق
که در این دامگه حادثه چون افتادم
من ملک بودم و فردوس برین جایم بود
تو بهم آورد در این دیر خراب آبادم
سایه ام و دلجویی حور و لب حوض
به مری سر کن تو برفت از یادم
نیست بر لوح من جز الف قامت دوست
چه کنم حرف دگر یاد نداد استادم
کوکب بخت مرا هیچ ما جگر ساخت
یا رب از مادر گیتی به چه طمع نمودم
تا شدم حلقه به گوش در میخانه غمت
هر دم آید غمی از نو به مبارک بادم
می خورد خون دلم مردمک دیده سزااست
که چرا دل به جگر گوشه مردم دادم
پاک کن چهره حافظ به سر زلف زاشک
ورنه این سیل دمامد ببرد بنیادم

عشق یعنی دو عالم بی کسی. هر غریبی سر در گریبان غم دارد، مگر من که غریب عشقم
و غربتم شادمانی من است.

به طور عشق پانهادم و خلع نعلین کردم و از هر چه ماسوی رستم. من پرنده بلندپرواز آسمان
قدسم که اینک در این دام حادثه، مبتلای فراق گشته‌ام. آری، از قضا یوسف چون آزاد بود، به
بند آمد. امارت من، فراق‌نامه من است و حروفش از همه عالم ناخوانا.

من مری از بهشتم که آنجا آغاز سلوک عشق بود و اینک من شاهزاده‌ای که ترک آن
همه ناز را نعلب گفته است.

مسکین خراب است تا خانه خرابی من از هر غیری به غیرت عشق باشد.
مهرت که دلگیرم شد هیچ چیز دیگر نماند. نه اینکه فقط نخواهم، بلکه اصلاً یادم رفت
و محو شد. منم که همه فقر و بیچاره‌ها را جز هوای کوی تو نفسی ندارم.

بلندای الف قامت دوست بر دوش من ننگجید، و گرنه عالم همه برای آن الف تنگ بود
و من چه امی که از هر حرفی جز الف می‌گویم. او معلم من در این تعلّم گران چه کسی جز او
می‌توانست باشد؟

من برای مادر گیتی فرزندی دیگر؟ فرزندی با صوت که هرگز ستاره بختش را طالع‌بینان
رصد نخواهند کرد. من به هیچ سال و ماهی تعلق ندارم که *«إِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ»*!

مستی از خویش رسته‌ام و عشق است که حاکم مطلق من است. مستی که با غم‌هایش هر
دمی مبارک‌بادی می‌گویدم، غم‌هایی که رنگ هر اندوهی را از دل فراموش می‌کند.

من دولتمند دیدگانم هستم، همه این دولت را از نگریستن جلوه دارم. من، آنچنان
دیدنی که همه خویشتم را ربوده است. هر دمی آن که دیده، کاستن می‌گیرد. آنچه دیده
فزونی می‌یابد.

چهره حافظ را به زلف تجلی به اسماء حسنی از این اشک سیل آسا پاک کن، که اگر هم
چنین نکنی، سیل بنیان کن، ریشه هستی‌ام را برمی‌کند و این خود نشانه لقاء توست.